

UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND ACTIVITATEA UZINEI DE BIJUTERII DIN CHIȘINĂU ÎN ANII 1972-1982

Liliana CONDRATICOVA

Centrul Studiul Artelor, Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

Dans cet article l'auteur aborde le sujet des objets d'orfèvrerie de Moldova du XX siècle et présente les principaux traits de l'orfèvrerie nationale. Les bijoux sont confectionnés par les spécialistes réputés, qui utilisent l'or et les pierres précieuses. L'accent principal est mis sur l'étude des années 1972-1982, plus particulièrement de l'activité de la Fabrique de Bijoux du Chisinau et de son premier directeur Valentin Sunțov.

Atelierele de giuvaiergerie și meșterii care stăpânesc arta confecționării bijuteriilor totdeauna au atras atenția cercetătorilor. Cu regret însă, constatăm faptul că, deși exista *de facto*, arta bijuteriilor din RSS Moldovenească fusese neglijată de cercetătorii din domeniul istoriei și artei, în centrul atenției aflându-se dezvoltarea picturii, sculpturii și a ceramicii. Demersul nostru vine să împlinească acest gol istoriografic, elucidând unele aspecte legate de istoria Uzinei de Bijuterii din Chișinău, unica uzină din Moldova și ultima deschisă în spațiul sovietic dintre cele 27 de întreprinderi. Articolul vizează unele aspecte legate de istoria uzinei în anii 1972-1982, care coincide cu perioada de activitate a primului director al întreprinderii Valentin Sunțov (actualmente domiciliat în or. Odesa, Ucraina), care a fost nespus de amabil de a ne oferi valoroase materiale de lucru privind perioada dată, pentru ce îi suntem foarte recunoscători.

Restabilirea istoriei acestei întreprinderi este nespus de dificilă, din motivul că toate directivele și documentele pentru atelierele existente în RSSM până la 1966 veneau de la Moscova, unde se afla organul de conducere al sistemului de comercializare a bijuteriilor „Главювелирторг”. În primul deceniu de activitate (1972-1982), uzina se afla în subordinea *Ministerului Construcției de Aparate pentru Mijloace de Automatizare și Sisteme de Comandă* al URSS („Министерство приборостроения, средств автоматизации и систем управления СССР”), care se afla la Moscova, pe strada Ogariov, 5 și *Asociația industriei de bijuterii* (ВНИИЮВЕЛИРПРОМ „Всесоюзный научно-исследовательский проектно-конструкторский институт ювелирной промышленности”) din Sankt Petersburg, strada Lahtinskaia, 25a. Ultimei unități uzina i-a fost subordonată inclusiv până în anul 1991, când este transferată în cadrul Ministerului Industriei și Comerțului al Republicii Moldova cu denumirea *Întreprinderea de Stat Uzina de Bijuterii din Chișinău „Giuvaier”*.

În baza documentelor depistate, putem afirma cu certitudine că uzina din Chișinău prezintă o continuare a tradițiilor din domeniul artelor autohtone decorativ-aplicate. Uzina de Bijuterii („Кишиневский ювелирный завод – КЮЗ”) fusese deschisă în urma deciziei conducerii „Ювелирпром”-ului din 6 iunie 1972 în Chișinău. Tot la Moscova fusese numit primul director al uzinei – Valentin Sunțov (n. 1936, or. Kirov, Rusia), care până la acel moment lucra în calitate de șef de secție la Uzina „Vibropryor” din Chișinău. Tânărul director abia împlinise atunci vârsta de 36 de ani. Iată cum relatează el însuși despre primele zile de lucru: „*Moștenirea primită, atelierul de confecționare al bijuteriilor din Chișinău, era într-o stare deplorabilă, dar misiunea de bază era darea în exploatare a blocului actual al uzinei până la data de 1 ianuarie 1973. Tot în acest an au fost construite și noile clădiri ale uzinelor similare din Odesa și Kiev, care au fost deschise însă cu mult înainte. Misiunea părea irealizabilă, cu atât mai mult că Sectorul de construcție (СМУ-10) nu-și onora deloc obligațiunile, pe parcursul anului edificând numai pereții clădirii*” [1]. Grație numeroaselor străduințe, totuși clădirea cea nouă a uzinei a fost dată în exploatare la 1973, plasată în Chișinău, str. Starogo, 16, actualmente Sarmizegetusa.

Împreună cu noul șef al secției cadre Victor Mandrâca (n. 1923, Ucraina), directorul V. Sunțov a selectat cadre autohtone pentru uzină, care au fost trimiși la studii pentru specializare timp de două-trei luni la întreprinderile similare din Odesa și Kiev. Din primul torent au făcut parte vreo 15-20 de persoane care s-au întors ulterior cu activitatea la uzina din Chișinău. Au fost create și condiții optime de lucru – procurate strunghiuri noi, automatizate, precum utilajul „Armalinder”, dar procesul tehnologic era necunoscut și necesita instruirea meșterilor, au fost aduse și mese speciale de lucru pentru bijutieri. A fost creat un sector de montare a bijuteriilor condus de montatorul Monea Bureac (n. 1946, Chișinău). Cu timpul însă, foarte mulți meșteri,

care au activat inițial la uzină, au emigrat în SUA sau Israel, alții au deschis afaceri proprii și activează și actualmente. Astfel, începând cu anul 1973, putem vorbi despre o veritabilă uzină de bijuterii, căreia i s-a acordat categoria a VI-a conform clasificării „Ювелирпром”-ului, de fapt, cea mai inferioară dintre toate uzinele din spațiul sovietic.

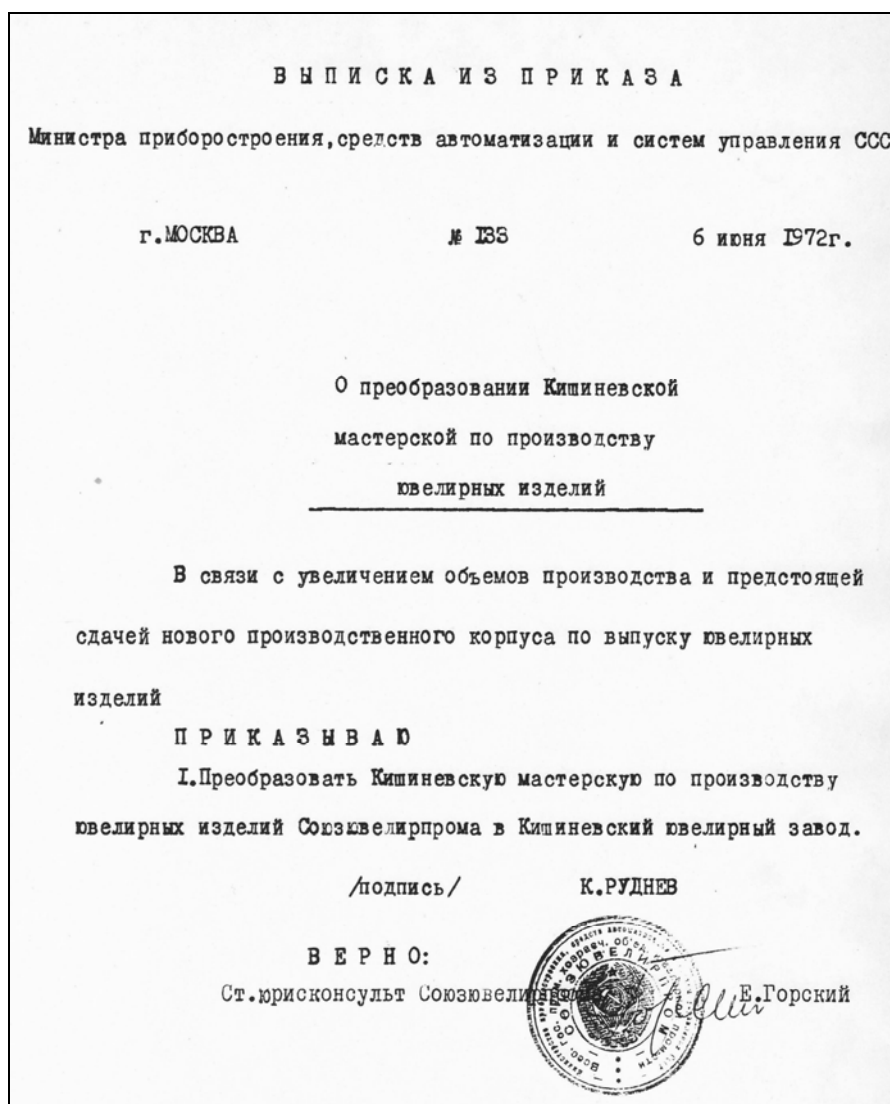

Fig.1. Ordinul de transformare al Atelierului de giuvaiergerie în Uzina de Bijuterii din Chișinău

Vizitând una din expozițiile-iarmaroc de bijuterii, petrecute anual la Moscova în Casa Armatei Sovietice (ЦСКА) și organizate de „Ювелирпром”, V.Sunțov ajunsese la regretabila concluzie că uzina din Chișinău nu are cu ce se reprezenta la asemenea evenimente, sectorul de modelieri fiind extrem de slab. În căutare de meșteri, pictori și bijutieri profesioniști, directorul ajunge la Sverdlovsk (actualul Ekaterinburg), unde îl convinge pe Vladimir Vasilikov să vină la uzina din Chișinău, ultimul pe parcursul anilor 1973-1977 fusese pictor-bijutier principal, modelele sale fiind în permanentă căutare la consumatorul capricios și la începutul secolului XXI. Din Krasnoe Selo (unde se află cea mai renumită Școală de arte și giuvaiergerie) au fost invitați la lucru pictorii Iuri Leonov, Iuri Kupriușin și mulți alții. La aceste expoziții uzina avea panoul său, responsabil de amenajarea căruia era numită specialistul A.Șișighina. Bijuteriile confecționate de meșterii din RSSM se diferențiau evident de cele realizate la uzinele cu tradiții seculare și specialiști profesioniști, dar meșterii se aflau în permanentă căutare și experimentare. De la bun început, la uzină se lucra numai cu aur, abia la finele anilor '80 la îndemnul lui V.Sunțov se deschide un sector de materii prime neprețioase și se încearcă confecționarea podoabelor din argint, alpaca, pietre fine și ornamentale (numite în perioada sovietică

„pietre semiprețioase”), ceea ce diversifică semnificativ asortimentul și făcea podoabele mai accesibile. V.Sunțov [2] mai menționează o trăsătură tipică a acestei perioade privind portul bijuteriilor: „Practic toate femeile din Moldova purtau podoabe identice, cele mai solicitate fiind «cerceii moldovenești». Fie identice, principalul era să nu rămână în urmă de la vecina lor, care avea cercei similari. O altă cauză de pierdere a individualității consta în lipsa surselor de informare, a revistelor și cataloagelor de specialitate, femeile fiind impuse să poarte ceea ce a fost tirajat cu miile la uzină”. Din acest motiv, pictorii stăruiau insistent asupra modelelor noi în biroul de modelieri, iar în laboratoare se lucra asupra sintetizării materiilor prime accesibile, precum imitațiile sintetice ale diamantului.

Tot în această perioadă, la 1979, V.Sunțov deschide un salon în cadrul magazinului „Самоцветы” (șeful salonului fiind desemnată A.Șișighina), unde se comercializau bijuterii direct de la producător, fără adaos comercial, se efectua reparația sau schimbul articolelor deteriorate. Mai menționăm un fapt îmbucurător că documentele din această perioadă practic nu atestă produse necalitative ieșite din cadrul uzinei din Chișinău [3]. De altfel, din anul 1976 începe să funcționeze *Legea privind sistemul complex al calității producerii* la toate întreprinderile de bijuterii din URSS („Комплексная система управления качеством продукции”), până atunci uzinele se foloseau de *Sistemul de confecționare al bijuteriilor fără defecte și Controlul calității muncii și a producerii* [4]. Conform noului Sistem, principalele criterii pentru aprecierea bijuteriilor erau trăsăturile estetice și tehnico-economice ale articolului; folosirea materiilor prime noi; reducerea substanțială a termenului de proiectare-realizare; cota-parte a noului articol atestat de semnul calității; ritmicitatea producerii; defectele posibile și reclamațiile făcute de consumatori, inclusiv amenziile pentru producerea necalitativă etc. Evaluarea articolului, marcarea și aplicarea titlului se efectuau la Camera de Marcare din Odesa, dar anume lui V.Sunțov îi aparține ideea (și realizarea ei la 1974-1975) de a deschide la Chișinău *Biroul de Aplicare a Titlului și Marcare a Bijuteriilor* în cadrul Ministerului Finanțelor al RSSM, în frunte fiind desemnată G.Cuigunova, care de altfel, activează și în prezent.

Fig.2. **Pandantiv** cu simbolică olimpică. 1980. Aur; **Cercei** moldovenești, aur, titlul 583; **Inel**. Aur, zirconiu, crisopraz. Premiul II al „Ювелирпром”-ului la 1975. V.Vasilkov; **Cercei-plasă**, aur. Uzina de bijuterii din Chișinău.

În salonul uzinei se comercializau nu numai bijuterii de producție locală, dar și articole de la „Главювелирторг” (sistemul unional), „Укрювелирторг” (Ucraina) și „Белювелирторг” (Belarus), pe când prin sistemul magazinelor „Aureola” se comercializau puține bijuterii de la uzina din Chișinău, un procent redus de articole era procurat de către cooperativele de producere pentru a fi realizate în mediul rural. Bijuteriile din Chișinău se comercializau cu succes în magazinele din toate republicile unionale și țările socialiste. La uzină funcționa și un muzeu, unde se păstrau variate fotografii, schițe ale bijuteriilor, cupe de la întreceri profesionale sau sportive (uzina avea o echipă de fotbal foarte puternică), panouri cu modele de bijuterii etc. Tot aici se afla și o sală metodică, unde pe parcursul a câteva luni erau instruiți viitorii bijutieri, care continuau lucrul la uzină inițial ca ucenici, ajungând ulterior modelieri, bijutieri sau șlefuitori profesioniști. Putem afirma cu certitudine că marea majoritate a bijutierilor care activează actualmente în sectorul particular din Republica Moldova au făcut școala la uzină, obținând profesionalism și măiestrie în lucru, ceea ce le-a permis să deschidă afacere proprie și să profeseze individual meseria de giuvaiergiu. La finele anilor '80, la Casa de Deservire Socială din Chișinău se deschide un atelier de giuvaiergerie „Universal”, unde au trecut cu activitatea mulți meșteri de la uzină, fiind ademeniți cu procentul obținut de la realizare și un grafic mai flexibil de lucru. Aceste instituții, sigur, nu creau concurență serioasă meșterilor de la uzină, practicând confecționarea podoabelor din aliaje metalice ieftine, mai rar argint, în partide experimentale, de 25-50 exemplare sau reparația articolelor defectate.

Modelele proiectate la uzină parcurgeau o cale lungă, de la schița elaborată de modelier la discutare la Consiliul artistic al uzinei. Și numai după aprobarea definitivă la Consiliul artistic specializat al „Ювелир-пром”-ului bijuteriile erau eliberate în producere, iar concursurile organizate în permanență stimulau creația meșterilor autohtoni și tendința de a face ceva frumos și original. Condiții optime pentru creație erau oferite meșterilor și prin acordarea unei zile libere pe parcursul săptămânii – *zi de creație independentă*. De preferință, în podoabe se solicitau motivele floristice și vegetale, mai rar geometrice, iar cele religioase sau astrologice își fac apariția mai târziu. Noile modele deseori erau elaborate și în funcție de anumite evenimente, precum a fost cazul folosirii simbolicii olimpice în legătură cu Olimpiada din anul 1980 de la Moscova [5], acest motiv fiind folosit la confecționarea insinelor, cupelor, pandantivelor și panourilor decorative. În această perioadă, la uzină a fost deschis și un sector de prelucrare a pietrelor naturale și de șlefuire-fațetare, unde pe parcursul anilor lucrau peste 70-100 de meșteri.

În total, de la un număr redus de lucrători la deschidere, la 1982 s-a ajuns la cifra de 420 de meșteri, fără aparatul de conducere și ingineri-tehnologi, iar volumul de producere la 1982 constituia 24 mil. ruble sau 120-130 mil. ruble anual în prețuri angro [6]. În perioada anilor 1975-1980, volumul de producere al Uzinei de Bijuterii crescuse de 2,6 ori; al fondurilor fixe – de 1,2 ori; iar productivitatea muncii se ridicase de 2,3 ori [7].

În concluzie, menționăm că anii 1972-1982 reprezintă dezvoltarea pe linie ascendentă a Uzinei de Bijuterii din Chișinău datorată, în mare parte, activității primului director Valentin Gheorghievici Sunțov. Uzina, cu sectoare de prelucrare a pietrelor și fațetare, montare, șlefuire, turnare și împletire a variatelor bijuterii, era preocupată de confecționarea modelelor elaborate de modelieri cu perspectivă. Și deși produse în cantități impunătoare, aceste giuvaiere constituie mărturii elocvente privind existența industriei de bijuterii și activitatea meșterilor în RSSM, fiind o pagină captivantă din istoria autohtonă a artei bijuteriilor, cu atât mai mult că în etapa actuală se resimte interesul față de bijuteriile „demodate” ale anilor trecuți.

Referințe bibliografice:

1. Din arhiva personală a directorului Valentin Sunțov.
2. Ibidem.
3. Arhiva Uzinei de Bijuterii Chișinău. Ordinul nr. 44 din 04.02.1978.
4. Технология ювелирного производства. - Ленинград: Машиностроение, 1978, с.310.
5. Arhiva Uzinei de Bijuterii Chișinău. Ordinul nr. BK – 60/905 din 12.02.1976.
6. Din arhiva personală a directorului V.Sunțov.
7. Кишинев. Энциклопедия. - Кишинев: Главная редакция Молдавской Советской Энциклопедии, 1984, с.544.

Prezentat la 25.09.2008